

## **ПРАВА ЛЮДИНИ ТА СУЧАСНА КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ**

**Мудрисівська Л. М., Чукаєва В. О.**

### **ВСТУП**

Актуальність даної теми визначається наявністю проблем практичної реалізації конституційних прав людини і громадянина в Україні на сучасному етапі. Вони існують у наявності низького рівня правової культури, корупції, неефективності судової системи, обмежений доступ до правосуддя, а також недостатньому контролю за діяльністю державних органів. Є проблеми, які пов'язані з відсутністю ефективної взаємодії між державними органами та правозахисниками при недостатньому професіональному рівні законотворення.

На сучасному етапі дослідженням основних проблем реалізації конституційних прав людини і громадянина в Україні займаються багато вчених юриспруденції. Фундаментальними працями з даної проблематики є такі наукові дослідження О.В. Батанова, О.В. Зайчук, П.М. Рабіновича, В.Я. Тація, О.Ф. Скаун, О.Г. Кушніренко, В.Ф. Погорілко, О.В. Пушкіної, Ю.С. Шемчушенко. Особливої уваги варті праці сучасних українських науковців, які займаються дослідженням теоретичних засад окремих видів або груп прав, свобод та обов'язків людини і громадянина: С.П. Добрянського, О.В. Домбровської, Т.М. Заворотченко, А.Ю. Олійник, В.М. Речицького, Г.Б. Романовського, І.Я. Семенюти, В.О. Серьогіна та інших<sup>1</sup>. Проте, ця тема залишається предметом активного обговорення та дослідження серед конституціоналістів та інших фахівців у галузі права й сьогодні. Дослідження в основному зосереджені на аналізі конституційних положень, їх тлумаченні, а також на вивченні практичного застосування та дотримання прав людини в різних сферах життя: 1) вивчення та аналіз положень Конституції України, що стосуються прав і свобод людини; 2) розробка методик їх тлумачення та застосування у практичній діяльності; 3) дослідження реалізації прав людини у сферах, таких як судочинство, свобода слова, права приватної власності, соціальні права, права національних меншин та інші; 4) взаємодія між державою та громадянином; 5) аналізування впливу

---

<sup>1</sup> Лазарева М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 51-53.

міжнародних договорів та угод у галузі прав людини на національне законодавство та практику їх застосування в Україні.

Проблеми захисту прав людини в умовах надзвичайних ситуацій сьогодні є основним викликом сучасних досліджень особливостей реалізації прав людини в умовах воєнного стану, що обмежують права і свободи. Наведені напрямки досліджень не є вичерпними, але вони демонструють широту та актуальність даної проблеми, що зазначено авторами у сфері правового регулювання конституційних прав людини в Україні.

Метою дослідження є аналіз проблеми та досягнення проведення конституційної реформи у сфері публічної влади для формування ефективного механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина в сучасній Україні у світлі сучасних світових підходів до визначення сутності прав людини.

Для вирішення цієї мети були зазначені такі завдання:

- 1) Означити різні підходи до формування нових поколінь прав людини;
- 2) проаналізувати особливості проведення конституційної реформи в Україні та її результати.

Для досягнення мети використовувались такі методи дослідження, як діалектичний – для визначення головних причин, що впливають на появу і розвиток нових поколінь прав; формально-догматичний метод для аналізу тексту Конституції та інших нормативно-правових актів; системний метод при характеристиці конституційно-правових явищ як частини єдиної системи, вивчення взаємозв'язків між різними елементами цієї системи; структурно-функціональний метод, який надав можливість дослідити структуру конституційно-правових інститутів та їх функцій у суспільстві; метод діяльності, який забезпечує вивчення та аналізу конституційно-правових норм та інститутів через призму їх практичного застосування та впливу на поведінку суб'єктів.

### **1. Нові покоління прав людини: pro et contra**

XXI сторіччя оновило погляд на сутність, види, механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина. Пов'язано це із стрімким розвитком людської цивілізації, формуванням нової суспільної та індивідуальної моралі, гуманізацією покарання за тяжкі злочини у демократичних державах, і, навпаки, посилення жорстокості покарань у країнах з авторитарним чи тоталітарним політичним режимом (хоча вони і можуть позиціонувати себе як демократичні). Історія показала, що нехтування хоча б мінімальним забезпеченням прав і свобод людини призводить до не тільки негативних, але і руйнівних наслідків. Історики й антропологі часто зазначають, що із понад 5 500 років писемової

історії, людство жило без воєн лише близько 200–300 років загалом – і то неодноразово в усіх регіонах.

Також потрібно відзначити і ту позицію, що за останні десять-п'ятнадцять років постійно сполохують локальні військові конфлікти у всьому світі, в умовах яких радикально порушуються особисті права людини.

Права людини становлять фундаментальну основу демократичного суспільства, правової держави та міжнародного правопорядку. Їх захист і гарантування є не лише обов'язком держави, але й основоположним принципом взаємодії усього цивілізованого світу. Згідно з Загальною декларацією прав людини 1948 року, кожна людина має невід'ємні права і свободи, що повинні поважатися, захищатися та реалізовуватися на рівні як національного, так і міжнародного права.

Актуальність дослідження проблематики захисту прав людини зумовлена як глобальними викликами – збройними конфліктами, міграційними кризами, проявами расизму та дискримінації, – так і внутрішньодержавними факторами: політичною нестабільністю, дефіцитом верховенства права, зловживаннями владою. Порушення прав людини, як свідчить світова практика, веде до соціального напруження, радикалізації, дестабілізації суспільних відносин та втрати легітимності державних інституцій, що ми на цей час і спостерігаємо у всьому світі.

Нажаль, відпрацьований після Другої світової війни механізм захисту прав і свобод людини в межах нормативних актів, що були прийняті ООН, чи регіональних нормативних актів, показує свою слабкість і необхідність реформування. Сфера закріплення і захисту прав людини все більш починає захоплюватися державою, а, внаслідок цього, саме держава починає збільшувати свій вплив на внутрішній і зовнішній механізми реалізації та захисту прав і свобод людини і громадянина. Цей механізм починає все більш залежати від політичних моментів, що не сприяє створенню стабільних умов захищеності своїх інтересів для кожної особи. Взагалі необхідно відзначити швидкоплинний процес політичних змін, все більш партій правого напрямку (Італія, Франція, Німеччина, Польща) отримують значну підтримку населення, починають входити до складу парламентів, а це найближчі 10–20 років, на наш погляд, буде впливати на систему реалізації і захисту прав і свобод людини як в окремо взятій країні, так і на рівні міжнародному. Останнім часом все більш роздається закликів до зміни якщо не взагалі всієї системи ООН і формування нового механізму, то системного її реформування. Зрозуміло, що це кардинально вплине на всю систему реалізації і захисту прав і свобод людини і громадянина. Ці світові виклики потребують свого

осмислення, прогнозування і програмування на наступні десятиліття існування світу.

На думку авторів, щоб розглянути специфіку сучасного світового стану механізмів реалізації прав і свобод людини, потрібно звернутися до доробків теоретико-методологічного характеру з питань еволюції прав людини внаслідок того, що це питання є дискусійним і потребує обговорення та уточнення.

Концепцію трьох поколінь прав людини (або трьох «поколінь» прав) вперше запропонував Карел Васак – французький юрист чеського походження, фахівець у галузі міжнародного права та прав людини. Він представив цю ідею у 1979 році під час лекцій в Інституті міжнародного права з прав людини у Страсбурзі. Сутність цієї теорії полягає в умовній класифікації прав людини в залежності від поєднання таких критеріїв, як хронологічний, змістовний і за ступенем відображення трьох ключових принципів Французької революції – свобода, рівність, братерство.

До першого покоління прав відносять громадянські і політичні права, або, так звані, негативні, які вимагають від держави невтручання в їх реалізацію. Ще їх можна віднести до реалізації принципу свободи, бо дійсно тут проявляються свобода слова, свобода віросповідання, свобода від катувань. Треба відзначити, що в наукових колах немає єдиного підходу до використання дефініцій «свобода» і «право». Одні вважають за можливе використовувати їх, як тотожні, інші вважають неможливим такий підхід, бо право і свобода мають різний зміст.

Ми підтримуємо ту точку зору, що поняття «свобода» і «право» органічно пов'язані між собою, але не тотожні.

Права першого покоління закріплені у Декларації прав людини і громадянина (1789 р.), Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.).

Права другого покоління стосувалися реалізації наступного принципу – рівності. Найбільш повно цей принцип знайшов свій прояв у таких правах, як право на працю, соціальне забезпечення, відпочинок. Закріплення цих прав відбулось у 1966 році у Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права.

Третє покоління прав закріпило принцип солідарності, братерства у межах таких прав, як екологічні права, право на мир, права меншин. Нормативно повно вони закріплені в Декларації про право на розвиток (1986), в Цілях сталого розвитку (2015): «Глобальні цілі були ухвалені Організацією Об'єднаних Націй у 2015 році як універсальний заклик до дій щодо скорочення бідності, захисту планети та забезпечення того, щоб до 2030 року усі люди жили в мирі і достатку. Сімнадцять цілей взаємодоповнюють одна одну: дії в одній сфері також впливають на

результати в інших, тому в розвитку мають бути збалансовані соціальна, економічна та екологічна стійкість»<sup>2</sup>. Серед цих цілей є такі глобальні, як подолання бідності, подолання голоду, міцне здоров'я, якісна освіта та інше.

З приводу існування трьох поколінь прав на цей час в наукових колах дискусій не точиться, вони вже визнані в міжнародному праві. Щодо інших поколінь прав, то 4-те і 5-те покоління прав людини є новими, менш усталеними концептами, що викликають жваві наукові дискусії. Вони здебільшого концептуальні або в процесі формування, хоча окремі елементи (наприклад, право на захист персональних даних) вже закріплені в законодавстві (наприклад, GDPR у ЄС).

Дискусії виникають не тільки з приводу правової природи прав четвертого покоління, а й з приводу того, які саме права можуть бути віднесені до цього покоління.

Здебільше, до четвертого покоління прав відносять право на захист особистих даних, право на цифрову ідентичність, біоетичні права (наприклад, право не піддаватися генній модифікації без згоди), права віртуального існування (аватарів, цифрового «я»), право на доступ до інтернету.

Цей підхід більш характерний для досліджень західно-європейських науковців, серед яких можна назвати Стефано Родота, Лючано Флоріді, Рафаела Капурро, Віктора Маєр-Шенбергера.

Стефано Родота виступав за розширення концепції «гідності» для цифрової сфери. Він просував свої ідеї для нормативного закріплення і в Італії за його участі було прийнята Декларація прав Інтернету. Вчасно було зауважено в цьому документі, що питання, пов'язані з доступом до Інтернету та його використання, виходять далеко за межі національних кордонів через саму природу Інтернету і тому вимагають скоординованих зусиль на міжнародному рівні. Вже у 2014 році в своїй роботі «Il mondo nella rete. Quale i diritti, quale i vincoli» (Світ в мережі. Які права, які обмеження) Стефано Родота відзначав, що поширюється практика компаній та урядів збирати та зберігати великі обсяги персональних даних громадян. Ця практика серйозно підриває право кожної особи зберігати конфіденційність інформації, яка її стосується. Питання повернення простору мережі до міжнародного конституційного регулювання зараз є більш відкритим, ніж будь-коли. В Італії «Білль про права в Інтернеті» був схвалений парламентом у 2015 році, розроблений комісією, яку координував сам Родота; він

---

<sup>2</sup> Цілі сталого розвитку: Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>

складається з 14 статей, серед яких, разом із правом на доступ до Інтернету для кожного громадянина, є право кожного на захист своїх персональних даних, встановлюється, що вони можуть збиратися лише за інформованою згодою зацікавленої сторони, і що остання може вимагати їх скасування в будь-який час.

С. Родота захищав також і «право бути забутим», що має безпосереднє відношення до права на захист персональних даних, якщо громадянин не хоче, щоб його ргівасу було порушено державними і недержавними організаціями: «Порівняно з традиційними та суттєво обмеженими випадками порушення права на приватність, сьогодні випадки порушень або простого втручання в приватну сферу супроводжують майже кожен мить нашого повсякденного життя, постійно «моніторинуються», перебувають під наглядом, неблаганно фіксуються. Ми надаємо інформацію, ми залишаємо сліди, коли нам надаються товари та послуги, коли ми шукаємо інформацію, коли ми рухаємося в реальному чи віртуальному просторі. Ця величезна маса персональних даних, що збирається у дедалі більших масштабах та інтенсивно поширюється, змінює знання та саму ідентичність людей, часто відомих лише завдяки електронній обробці інформації про них»<sup>3</sup>. Він також зауважив, що інституційні реакції

знаходяться на різних рівнях, які можна схематично зобразити наступним чином:

- Блокування самої важливості створення певних категорій персональних даних; обмежений або контрольований обіг даних;
- Втручання зацікавленої сторони у зібрані дані;
- Видалення того, що було зібрано навіть у законних формах.

Ми стикаємося з інтегрованою стратегією, довіреною різним інструментам, які однак, мають спільну основу у визнанні права особи відстежувати дані, де б вони не знаходилися, таким чином маючи можливість продовжувати керувати ними.

Інший прихильник закріплення «права на забуття» Віктор Маєр-Шенбергер зауважує, що накопичення інформації про особу, а внаслідок цього, збільшення загального об'єму інформації взагалі, та персональної інформації зокрема, може привести людство у глухий кут. Тож у кожної особи повинно існувати право на видалення застарілої інформації, яка доволі часто може негативно впливати на сприйняття тієї чи іншої особи, бо з'являється інформація, яка показує недоліки політичного, правового чи іншого характеру, яка вже не є дійсною.

На думку української дослідниці Д. Садовської становлення цього права почалося ще у 90-ті роки, коли воно отримало відображення в

---

<sup>3</sup> Stefano Rodotà Il mondo nella rete. Quali i diritti, quali i vincoli, 2014. Editore Laterza. P. 25.

Директиві Європейського Союзу про захист даних 1995 року, однак цей акт розроблено ще у 1990 році, коли Інтернету ще не існувало у його сучасному вигляді, тому ця Директива не могла передбачити усіх аспектів здійснення та захисту права на забуття<sup>4</sup>.

Це право закріплено в Регламенті Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних), де в ст. 17 визначено випадки, коли право на стирання виникає:

(а) немає більше потреби в персональних даних для цілей, для яких їх збирали чи іншим чином опрацьовували;

(б) суб'єкт даних відкликає згоду, на якій ґрунтується опрацювання, згідно з пунктом (а) статті 6(1) чи пунктом (а) статті 9(2), та якщо немає іншої законної підстави для опрацювання;

(с) суб'єкт даних заперечує проти опрацювання згідно зі статтею 21(1), та немає жодних першочергових законних підстав для опрацювання, або суб'єкт даних заперечує проти опрацювання згідно зі статтею 21(2);

(д) персональні дані опрацьовували незаконно;

(е) персональні дані необхідно стерти для дотримання встановленого законом зобов'язання, закріпленого в законодавстві Союзу або держави-члена, яке цципоширюється на контролера;

(ф) персональні дані збирали в зв'язку з пропонуванням послуг інформаційного суспільства, вказаних у статті 8(1)<sup>5</sup>.

Лучано Флоріді вважається автором такого напрямку, як філософія інформації. Ця нова філософська теорія вивчає та обґрунтовує інформаційні концепти в умовах глобального поширення комп'ютеризації та інформаційних технологій (Floridi, 2011, 2010, 2004)<sup>6</sup>. На думку Л. Флоріді філософія інформації є новою філософською дисципліною, яка знаходиться на стику критичних досліджень сучасної концептуальної природи і базових принципів інформації, із розробленням та застосуванням інформаційно-теоретичних методологій філософських проблем в умовах глобального світу. Він розглянув такі важливі питання інформаційної сфери, як

---

<sup>4</sup> D. Sadovska. The right to be forgotten: establishment and development. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2022. Випуск 74. С. 68–78.

<sup>5</sup> Регламент Європейського парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_008-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text).

<sup>6</sup> Комова М. В., Пелешин А. М. Концепти філософії інформації Лучано Флоріді. *Вісник ХДАК*. Випуск 55. 2019. С.16-25

істинність інформації, інформаційна етика, подальшого розвитку штучного інтелекту і зміни його ролі і меж використання. Філософ виступив одним з авторів сімох етичних принципів, що лежать в основі керівних принципів ЄС щодо надійного штучного інтелекту (ШІ), що були прийняті Європейською Комісією.

Щодо вітчизняних досліджень і визнання четвертого покоління прав, то можна відзначити праці Барабаш О. О., Яцків Д. І., Харитонова Р. Ф., Замостенчук А. О., Донченко О. І., Панової А. Ю., Маланчук Т. В., Корощенко К. А.

Основні напрями їх досліджень можна відобразити у вигляді таблиці

| Дослідник(и)                      | Тема й покоління прав                         |
|-----------------------------------|-----------------------------------------------|
| Барабаш О., Яцків Д.              | 4-те покоління: цифрові/інформаційні права    |
| Барабаш О.                        | Соматичні права: клони, евтаназія (4-те)      |
| Харитонов Р. Ф., Замостенчук А.О. | 4-те і 5-те покоління: ІТ, майбутнє, екологія |
| Донченко О.І.                     | Філософсько-правовий аспект 4-го покоління    |
| Панова А.                         | Ризики і дискусії навколо 4-го покоління      |
| Маланчук Т., Корощенко К.         | Права ЛГБТ, VR, евтаназія (4-те покоління)    |
| Семенець К.М.                     | Одностатеві шлюби як частина 4-го покоління   |
| Туриця В. В.                      | 4-те покоління прав: евтаназія                |

Тож можна відзначити, що четверте покоління прав пов'язується, в першу чергу, з відкриттям і розвитком Інтернету, розвитком в зв'язку з цим нових інформаційних технологій, штучного інтелекту. Заслуговує на увагу підхід Р. Ф. Харитонова до визначення сутності четвертого покоління прав (яке, на його думку вже майже сформувалися, як і права п'ятого покоління?): «Під четвертим поколінням прав людини розуміється незалежність та автономність людини у виборі правомірної поведінки, яка базується на автономії людини, у межах єдиного правового поля норм, релігії та моралі. До каталогу четвертого покоління прав людини, ми можемо віднести перелік таких прав: право на зміну статі, евтаназію, трансплантацію органів, заборону клонування, штучне запліднення, одностатеві шлюби, гендерну ідентичність, на доступ до мережі Інтернет»<sup>7</sup>.

<sup>7</sup> Харитонов Р. Ф., Замостенчук А.О. Проблематика четвертого та п'ятого покоління прав людини. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.– практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. 790 с. С.370.

П'яте покоління прав є найбільш дискусійним в теорії прав людини. Одні науковці заперечують їх існування, інші сперечаються з приводу того, які права відносити до цього покоління. Так, В. В. Турияниця вважає, що п'яте покоління прав людини «викристалізовується» в сучасному світі і до них можна віднести питання використання космічного простору, проведення трансплантації органів та інші<sup>8</sup>.

Р. Ф. Харитонов та А. О. Замонстенчук під п'ятим поколінням прав розуміють «...божественні та духовно-моральні права і свободи людини. Вони покликані захищати людину, її душу від руйнівного впливу навколишнього світу. До таких прав ми можемо віднести наступні: право на повагу до духовної та моральної гідності, право на духовну освіту та виховання, право на народження в любові, право на творчість, яка не порушує норми права»<sup>9</sup>.

Як бачимо, спостерігається різний підхід вітчизняних науковців до визначення сутності прав четвертого і п'ятого поколінь прав людини і до віднесення тих чи інших прав до цих поколінь. Але є і об'єднуючі моменти: і В. В. Турияниця, і Р. Ф. Харитонов вважають, що до названих поколінь прав людини відносяться так звані соматичні права – права, що виникли в процесі самоусвідомлення, самоідентифікації людини та особистості.

На наш погляд, можливо погодитися з визначенням сутності прав четвертого покоління як таких, що пов'язані з виникненням розвинутих ІТ-технологій, що розширюють можливості людини в задоволенні своїх інтересів. Але щодо трактування прав п'ятого покоління, то вони безпосередньо стосуються тих особистих прав, які вже давно закріплені в основних нормативних документах як на міжнародному, так і на регіональному рівні, і тільки розширюють їх зміст. Наприклад, в Конституції України закріплено право на повагу до честі і гідності кожного, то яким чином трактувати заяву про право на повагу до духовної та моральної гідності. Виникає питання: яка саме гідність мається на увазі в основному законі? Вона не має моральної чи духовної сутності?

Визначені зауваження притаманні і дослідженням зарубіжних авторів:

---

<sup>8</sup> Турияниця В.В. Гносеологія генезису та еволюції нових, четвертого і п'ятого, поколінь прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2023. №10. С.53-58

<sup>9</sup> Харитонов Р. Ф., Замонстенчук А.О. Проблематика четвертого та п'ятого поколінь прав людини. Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів ХХІ століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.– практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. 790 с. С.371.

Ганса Йонаса (принцип відповідальності), Едіт Браун Вайс (право на збереження довкілля), Ніка Бострома (трансгуманізм, права ШІ).

Дійсно, всі явища, які пов'язані з розвитком ШІ і зміна відносин в системі «людина – машина» можуть стати основою для формування нового покоління прав, що буде пов'язано із зміною ролі і місця людини у суспільстві, державі, особистих відносинах.

Підсумовуючи розглянути питання необхідно відзначити, що система прав і свобод людини – складна динамічна система, зміни якої корелюються із змінами суспільства. Особисті права, що давно знайшли своє відображення у Загальній декларації прав людини, Конвенції прав та основоположних прав людини, в Міжнародних пактах Генеральної Асамблеї ООН, набувають нового змісту, нормативно-правового закріплення на міжнародному та національному рівні. Тому змінюються підходи до класифікації прав і свобод людини, що тягне за собою формування нових поколінь прав, хоча на сучасному етапі розвитку наукових поглядів на визначенні проблеми виникає багато дискусійних питань, пов'язаних з наявністю багатьох факторів, що впливають на цей процес. Ці фактори настільки різносторонні – політичного, економічного, культурологічного, релігійного характеру, що викликає необхідність комплексного дослідження питання формування нових поколінь прав і свобод людини.

## **2. Сучасна конституційна реформа в Україні – основа формування ефективної системи публічної влади для забезпечення прав і свобод людини і громадянина**

На сьогоднішній день Україна формує своє національне право в умовах глобалізаційних процесів та створення системи правового регулювання за стандартами європейського права. Де основна правова доктрина європейського права включає обов'язкову реалізацію забезпечення основоположних прав і свобод, пропорційність, правову визначеність та рівність всіх суб'єктів правового регулювання перед законом. Європейський Союз має свою систему права, що містить загальні принципи права, які обов'язково визначаються у її Конституції<sup>10</sup>. Також це існує у конституціях національних держав Європейського Союзу де завжди закріплюється доктрина права яка визначає теоретичні, практичні аспекти, що впливають на формування та реалізацію права в усіх напрямках розвитку суспільства. Конституційне право в романо-германській правовій системі до якої відноситься європейське право, є

---

<sup>10</sup> Конституція ЄС від 12 травня 2005 р. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0892e42-e089-4d45-814b-a5e8ec48bdef&title=KonstitutsiiaYes?friqesrzfkucldx> ( дата звернення: 15.06.2025 р.)

правотворюючим, оскільки воно визначає принципи організації держави, розподіл влади, права і свободи громадян, а також змістовну основу для інших галузей права.

Сучасні держави, які утворились після розвалу СРСР відносяться до правових систем, що повертаються до романо-германської правової сім'ї, де існує домінування нормативних правових актів як джерела права, особливо законів у широкому розумінні. Це означає, що головним джерелом права є письмові правила. Українська правова система, наприклад, тяжіє до цієї сім'ї, але ще знаходиться на рівні перехідного типу правової системи. Повернення до романо-германської сім'ї передбачає орієнтацію на кодифікацію права та створення чіткої ієрархії нормативних актів, яка знову ж таки відбувається на основі конституційного права.

Чому конституційне право має таке значення? Саме Конституція встановлює основоположні принципи, які мають вищу юридичну силу, ніж будь-які інші закони, і повинні бути ними дотримані; обмежує державну владу, встановлюючи межі, в яких органи влади можуть діяти; закріплює систему прав громадян; визначає, як влада буде розподілена між різними органами та як працюватиме законодавча, виконавча, судова гілки влади, як вони взаємодіють. Аналіз конституційних засад показує, що взаємодії громадянина та держави, визначення ролі держави у забезпеченні та захисті прав людини, а також меж втручання держави у сферу особистих прав людини є основою реальності забезпечення розвитку правової держави.

Більш того, Конституція гарантує забезпечення основних прав та свобод громадян. Тому в Україні Конституційне право є провідною та фундаментальною галуззю національного права, яка визначає основи правової системи України. Конституція України є базовим джерелом для конституційного права та всієї правової системи, встановлюючи принципи та норми, що регулюють суспільні відносини. Вона регулює основні відносини владарювання, забезпечуючи структуру та функціонування державної влади<sup>11</sup>. Саме в ефективності реалізації норм Конституції України існують фундаментальні проблеми забезпечення прав і свобод людини і громадянина, а саме: низький рівень правової культури та правової свідомості, що формує не активну позицію населення забезпечення своїх прав через існуючі механізми їх захисту, що ускладнює реалізацію та захист цих прав; існування корупції на всіх рівнях влади та у суспільстві, що перешкоджає ефективному функціонуванню державних інститутів та реалізації прав громадян;

---

<sup>11</sup> Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> ( дата звернення: 12.06.2025 р.)

недосконалість судової системи через відсутність спрощеного доступу до правосуддя для багатьох громадян та ускладню захист їх прав; недостатній громадський контроль за діяльністю державних органів, що призводить до безкарності та зловживань державною владою; відсутність належної експертизи законопроектів призводить до ухвалення законів, які можуть порушувати права людини.

Для подолання цих проблем необхідні комплексні соціально-економічні, правові заходи, які повинні бути спрямовані на підвищення правової культури, боротьбу з корупцією, реформування судової системи, забезпечення доступу до правосуддя та посилення контролю за діяльністю державних органів.

Виявлено, що публічна влада України на сучасному етапі переживає перехідний етап з формуванням організації діяльності органів державної влади на сучасних демократичних принципах. Тому досі ще існують командно-адміністративні методи управління. При цьому сам перехідний етап характеризується більше як наявністю анархо-конституційного режиму. Анархо-конституційний режим має ряд особливостей, основний з яких – наявність Конституції з демократичними стандартами розвитку суспільства, які діють частково, або зовсім є декларативними і не забезпечуються публічною владою. Це безумовно впливає на рівень ефективності механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина. Зміст конституційно-правових норм не відповідають рівню розвитку суспільства, який знаходиться поки що в рамках перехідного етапу від радянського права до демократичного<sup>12</sup>.

Формування правової системи України неможливе без чіткого визначення та дотримання конституційних принципів, що дозволяє забезпечити правовий порядок для забезпечення практичної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Формування механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина відбувається через закріплення у Конституції системи публічної влади держави, її головної функції – реалізації прав і свобод громадян України.

Саме на сучасному етапі є актуальним питання формування ефективної системи державного апарату для забезпечення прав та свобод людини і громадянина. З приводу цього, починаючи з 2014 р. почалась глибока Конституційна реформа в Україні де ключовим завданням є зміцнення державності, демократії та верховенства права через практичного існування принципу системи трьох гілок влади для запуску роботи механізму «стримування та противаг» організації роботи державної влади. Саме цей принцип є ключовими елементом

---

<sup>12</sup> Чукаєва В. Правова доктрина сучасної України та формування системи публічної влади. *Юридичний бюлетень*. №30. 2023. С.19-26

забезпечення практичної реалізації прав і свобод людини і громадянина<sup>13</sup>. Ефективна реалізація реформ потребує розробки та впровадження правових механізмів, які забезпечують їх прозорість, відповідність міжнародним стандартам та підтримку з боку суспільства. Сучасний етап конституційної реформи в Україні характеризується такими викликами, як політична нестабільність, економічні труднощі та військовий конфлікт, що робить цей процес надзвичайно складним і багатограним.

Сам, правовий механізм конституційної реформи в Україні включає кілька ключових елементів: зміна нормативно-правової бази публічної влади, інституційне забезпечення механізму дії демократичних інститутів, удосконалення конституційної юстиції, створення ефективної процедури законодавчого процесу у парламенті, формування на вищому рівні правосвідомості та правової культури суспільства. Більш того, на сучасному етапі проводиться адаптація законодавства до стандартів європейського права, тому відбувається зміна не тільки основних положень змісту Конституції України але й основних конституційних законів з приводу компетенції основних інституцій трьох гілок влади. Це здійснюється на основі міжнародних договорів та рекомендацій Венеціанської комісії з питань демократизації України.

Не виконання законів та інших підзаконних актів посадовими особами держави та громадянами стало звичайною справою. На сьогоднішній теоретики права вважають що реалізація права залежить від правової культури громадян держави. На наш погляд, це залежить від посадових осіб які напряму займаються правотворчістю. Тому основою реалізації права є законотворчість, яке відбувається у системі державної влади.

Основною функцією законодавця є обов'язковість слідувати Конституції держави. Прийняття антиконституційних законів є протиправною з будь якого боку доцільності існування державності (хоч з кризової, хоч з політичної). У цивілізованому суспільстві, законодавець, коли приймає новий закон повинен дотримуватись його відповідності конституції та раніше прийнятим конституційним законам<sup>14</sup>. Тільки тоді можна розраховувати на позитивний результат існування у суспільстві та державі ефективного механізму реалізації

---

<sup>13</sup> Чукасва В. Конституція як юридичний гарант забезпечення прав людини. Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 456 с. Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres», 2025. С. 146-150.

<sup>14</sup> Про Конституційний суд України. Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.)

права. Для законодавця обов'язковим є також норми не тільки матеріального та процесуального права. Саме реалізація норм процесуального права дає можливість приймати оптимальні у змістовному та формальному плані закони, які при реалізації надають позитивний результат правового регулювання суспільних відносин.

Забезпечення правової реальності, на наш погляд залежить від забезпечення права системою правових гарантій та практичною наявністю юридичної відповідальності суб'єкта правових відносин при невиконанні свої обов'язків. Якщо в системі реалізації права відсутній хоч один елемент – права-гарантії, обов'язки-юридична відповідальність то можна говорити про відсутність ефективності механізму правової реалізації. Як ми зазначали раніше, що є характерною ознакою постсоціалістичного (перехідного) типу правової системи є прагнення створити єдину систему права на основі конституційного права, де ефективність реалізації конституційних норм не може бути без практичного забезпечення можливості притягнення суб'єктів конституційно-правових відносин до конституційної відповідальності.

Нескінчене реформування змісту самого Основного Закону визначає складність забезпечення виконання конституційних норм та неможливість забезпечення реальності конституційного права. Першопричиною існування такого стану механізму реалізації права, на наш погляд, є відсутність правового забезпечення конституційно-правової відповідальності, чіткого визначення на юридичному рівні поняття «конституційно-правової відповідальності», ефективної системи правових норм процесу притягнення до конституційно-правової відповідальності.

При визнанні державною владою сучасної моделі європейського суспільства – парламентаризм, поділ влади, визнання інститутів місцевого самоврядування, уряду, глави держави на сучасному етапі переживають кризу. Про це свідчить те, що перед державною владою стоїть першочергова потреба пошуку нових форм управління, які існують у рамках конституційної реформи. Створення нової ефективної системи управління необхідне як ніколи для створення стабільності розвитку суспільства і держави. Особливо ця проблема є в рамках реформування судової гілки влади.

Для посилення контролю виконання конституційних норм відбулось нове реформування Конституційного суду, як одного з гарантів забезпечення верховенства Конституції у системі

національного права України<sup>15</sup>. Саме Конституційний суд України визначає реалії відповідності національного законодавства Конституції, що повинно нести невідкладність припинення дії нормативно-правових актів, які не відповідають нормам Основного Закону. Однак, державне управління знаходиться в умовах заполітизованого поля, що гальмує ефективність виконання основної функції Конституційним судом України і не тільки ним. Проблема заполітизованості державного управління в Україні пов'язана у першу чергу з впливом політичних сил на процеси формування та функціонування центральних державних органів<sup>16</sup>.

Це може проявлятися у призначенні на посади за політичними мотивами, а не за професійними якостями, а також у прийнятті рішень, що відповідають інтересам певних політичних партій або груп, але тільки не інтересами народу. Як наслідок, знижується ефективність державного управління, зростає корупція та втрачається довіра громадян до влади. Саме конституційна сучасна реформа спрямована на подолання цих негативних наслідків.

Різні політичні сили часто мають суперечливі погляди на обсяг і напрямок реформ, що ускладнює досягнення консенсусу. Це також посилюється не професіоналізмом кадрів публічної влади. Тому існує недостатня правова культура серед політичних діячів, державних службовців, які здійснюють важливі управлінські дії. Також у деяких випадках є і низький рівень правової культури серед населення, що також уповільнює впровадження демократичних змін та реалій права з приводу забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Ще з часу проголошення Україною незалежності вона стала складовою частиною міжнародної системи захисту прав людини та взяла на себе відповідні міжнародні зобов'язання<sup>17</sup>. Проте існує ряд проблем забезпечення реалізації конституційних норм на сьогоднішній день:

- практика неможливості виконання норм Конституції України дозволяє говорити про те, що її потенціал на сьогодні залишається значною мірою не забезпеченим, починаючи із загальних принципів, визначених статтями 1, 3, 6, 8 тощо;

---

<sup>15</sup> Чукаєва В.О. Зміни у системі публічної влади України на сучасному етапі та нормативно-правове забезпечення її ефективності. *Держава та регіони*. Серія Право. 2024. № 3. С.18-24

<sup>16</sup> Чукаєва В.О. Європейський вимір та реформування національного законодавства України. Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12–13 квітня 2023 р., м. Київ. – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. 264 с. 202-206

<sup>17</sup> Див.: Ковриженко Д., Чебаненко О. Конституційна реформа: оцінки, проблеми, шляхи вирішення. <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2015/09/6.pdf>; Ботанов О. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: концептуальні проблеми теорії та практики. Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної та східної Європи. Львів: Каменяр, 2019. С.17-21.

- відсутність розмежування політичної, конституційно-правової відповідальності між главою держави та урядом;
- дуалізм управління виконавчої влади існує й досі, так Основний Закон залишає за Президентом вагомі важелі впливу на виконавчу вертикаль (право Президента призначати та звільняти з посад голів місцевих державних адміністрацій, визначати функції керівництва у сферах зовнішньої політики, національної безпеки та оборони, право зупиняти дію актів уряду тощо);
- сучасна процедура звільнення глави держави з посади в порядку імпідменту унеможливорює усунення президента з посади навіть за наявності встановлених фактів вчинення ним діянь, що містять ознаки злочину;
- сучасні системи адміністративно-територіального поділу та місцевого самоврядування досі не відповідають стандартам Європейської хартії місцевого самоврядування, хоча вона була ратифікована ще ц 1997 р.,

- досі не прийнят закон «Про місцевий референдум»;
- судова гілка влади практично залежить від політичної ситуації в країні й досі, особливо це торкається організації формування складу Конституційного суду України та судової гілки влади<sup>18</sup>.

Наявність низької правової культури є просто фундаментом наявності процвітання корупції в державних органах, що є серйозним бар'єром для ефективного здійснення важливих конституційних реформ. Але, незважаючи на ці виклики, в Україні вдалося досягти суттєвих результатів проведення конституційної реформи на сучасному етапі, так прийнято низку важливих законів з приводу демократизації судової гілки влади, які формують її незалежність, забезпечують децентралізацію та розвивають демократичні інститути<sup>19</sup>.

Для боротьби з корупцією у публічній владі зараз створені антикорупційні органи, що сприяють підвищенню довіри населення до держави. Зараз в Україні функціонують кілька ключових антикорупційних органів: Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС)<sup>20</sup>.

---

<sup>18</sup> Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. №1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 3.04.2025).

<sup>19</sup> Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.); Про внесення змін до Кримінального процесуального Кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури від 08.12.2023 №3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.)

<sup>20</sup> Пунда О., Арзянцева Д. Проблеми децентралізації влади в Україні. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: державне управління. 2019. №2. DOI <https://doi.org/10.32453/governance.vi2.122>

Треба також зазначити, що відбувається активна зміна змісту правового статусу центральних органів державної влади та місцевого самоврядування для децентралізації державної влади, що розпочалась у 2014 році<sup>21</sup>. Основна мета цієї реформи – передача повноважень та відповідальності від центральної влади органам місцевого самоврядування. На думку законодавця це повинно підвищити ефективність роботи місцевих органів влади та забезпечити їхню відповідальність перед територіальними громадами. Саме така відповідальність органів місцевого самоврядування як перед жителями за ефективність, так і перед державою за законність їхньої діяльності є тим практичним механізмом правового регулювання забезпечення прав громадян. Законодавче підґрунтя реформи почало формуватися у 2014 році та продовжується й зараз, що надає можливість розвитку регіонів і більш ефективному управлінню ресурсами. Основні з них: «Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади» 2014 р., Закон України «Про співробітництво територіальних громад» 2014 р., Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» 2015 р., зміни до Бюджетного та Податкового кодексів, а також інші законодавчі акти, що спрямовані на розширення повноважень місцевих органів влади та забезпечення їх фінансової спроможності<sup>22</sup>.

Таким чином, ми бачимо, що в рамках конституційної реформи відбувається спроба демократизації публічної влади за стандартами європейського права, сформувалась ідея розширення правового статусу органів місцевого самоврядування. Це відбувається в рамках політико-правової доктрини – побудови правової держави та захисту прав людини. Сама конституційна реформа покликана вдосконалювати правову систему України в бік демократизації, що на практиці відобразилося насамперед на формуванні нових компетенцій різних інституцій публічної влади, для можливості забезпечення компромісу між різними суспільно-політичними силами, що дає стабільність розвитку суспільства на віддалену перспективу формування правової держави та громадянського суспільства. Утвердження принципу формування системи права держави в рамках європейської інтеграції є

---

<sup>21</sup> Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr140333?an=9> (дата звернення: 15.06.2025 р.); Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 р. URL: №1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення 15.06.2025 р.); Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-VIII#Text> (дата звернення 15.06.2025 р.)

<sup>22</sup> Чукаєва В. Конституція України як юридичний гарант забезпечення прав людини. Права людини та публічне врядування. Матеріали VIII Міжнародного правничого форуму, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 456 с. С. 146-150.

необхідністю безумовного виконання конституційних обов'язків усіма державними органами, посадовими особами та громадянами України, що забезпечує механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Проведення конституційної реформи на сучасному етапі розвитку демократичної держави суттєво впливає на механізм реалізації прав і свобод людини і громадянина. Тому що через прийняття нового конституційного законодавства відбувається зміна обсягу та способів захисту прав людини і громадянина. Зміни до конституційних прав і свобод людини і громадянина можуть відбуватись у рамках як розширювання обсяг прав, так і формування нових механізмів їх захисту, або, навпаки, обмежувати їх так і ускладнювати доступ до захисту цих прав і свобод. Так, наприклад, конституційна реформа може безпосередньо змінювати перелік закріплених прав і свобод. Тобто можуть бути додані нові права доступу до інформації, індивідуального фінансового контролю банківського онлайн-режиму або скасовані/звужені існуючі права на недоторканність житла, нерухомості. Може також провести збільшення кількості прав, що гарантуються шляхом додавання нових статей до Конституції, які закріплюють ці права.

Конституція, яка визначає основи правового статусу громадян та систему органів державної влади впливає на формування державного публічного механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина через зміни до Конституції системи компетенцій та повноважень органів, посадових осіб що відповідають за практичний захист прав і свобод, наприклад, судової системи, омбудсмена, президента тощо. Перерозподіл повноважень між органами влади може вплинути на ефективність захисту прав. Так, наприклад, якщо функції захисту прав будуть передані більш ефективним органам, які створені як нові інституції публічної влади.

Саме Конституція також встановлює межі втручання держави у сферу прав і свобод громадян, тому реформа конституційного законодавства може переглянути ці межі, що може призвести до більшої або меншої свободи громадян. Через конституційну реформу може відбуватись зміни у способі реалізації прав, а саме: 1) зміни до процедури виборів, які можуть вплинути на реалізацію права на участь у виборах; 2) зміни у доступі до правосуддя, коли Конституція може встановлювати гарантії судового захисту прав і свобод, зміни процедур або створення нових судових органів. Створення нових судів або зміна їхніх повноважень може вплинути на швидкість та ефективність захисту прав. При цьому існують і такі проблеми проведення конституційної реформи коли вона може і погіршити становище громадян, наприклад, як ускладнення процедури доступу громадян України до суду для захисту своїх прав і свобод. Дієвість норм Конституції в Україні залежить від судовою стратегії верховенства права. Як на нашу

думку, серед недоліків, які негативно впливають на реалізацію прав та свобод людини і громадянина є також неефективна система виконання судових рішень. Тому повага до судових рішень та їх виконання як носіїв правових норм має бути проявом існування верховенства права в цілому та реального забезпечення цієї ідеї. Для цього судові рішення за змістом своїм повинні бути в першу чергу справедливими, законними та легітимними.

Для ефективності механізму правового регулювання забезпечення прав і свобод людини і громадянина необхідно при проведенні конституційної реформи:

1) продовжити судову реформу зі створенням механізму незалежності судової влади та наявністю у неї професіональних судів;

2) зміцнення інститутів демократії через створення реального правового регулювання проведення всеукраїнських та місцевих референдумів;

3) визначити процедуру внесення змін до тексту Конституції через проведення всеукраїнського референдуму для виконання основного принципу 5 статті Основного Закону, що: «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування.

Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

Ніхто не може узурпувати державну владу».

Це визначить стабільність реалізації норм Конституції і встановить неможливість різним політичним силам, які приходять до влади змінювати зміст Основного закону під свої інтереси та примхи;

4) збільшення прозорості роботи державних органів і залучення громадянського суспільства до процесу прийняття рішень та упрощення процедури конституційно-правової відповідальності посадових осіб центральних органів влади.

Таким чином, забезпечення реальності виконання норм Конституції є основним гарантом забезпечення прав і свобод людини і громадянина, оскільки вона встановлює основні принципи, свободи та права, що належать кожній людині. Саме Конституція визначає межі втручання держави у ці права, визначає систему обмежень у її діяльності, а також гарантує право на їх захист, зокрема, через судову систему. Через Конституцію формуються основні юридичні гарантії права на оскарження дій влади, забезпечуючи дієвий механізм захисту. Це визначає конституційне право як фундамент правової системи України та будь якої країни Євросоюзу, основним джерелом формування системи права держави та принципів функціонування прав громадян.

На сучасному етапі в Україні спостерігаються недоліки в системі гарантування прав і свобод людини і громадянина, які включають саме проблеми в механізмі реалізації та захисту прав через відсутності ефективної системи публічної влади. Відірваність правової форми від суспільних реалій рівня розвитку громадянського суспільства України на сучасному етапі. Це надає можливість існування нелегітимності влади в очах громадян. Визначається це відсутністю визнання та підтримки з боку населення державної влади, наявності недотримання демократичних процедур, порушення конституційних процедур організації роботи публічної влади, фальсифікація виборів, відсутність прозорості та підзвітності влади. Нелегітимна влада стикається завжди зі серйозними викликами – низьку довіру, протести та опір громадян. Все це є сучасними викликами реформування сучасної публічної влади України. Для усунення цих недоліків необхідно побудувати ефективний механізм захисту прав людини через проведення демократичної конституційної реформи, що забезпечить зміцнення довіри суспільства до держави.

## ВИСНОВКИ

Теоретичне осмислення прав людини передбачає міждисциплінарний підхід, що охоплює правові, філософські, соціологічні, правові та політичні аспекти. У межах правової доктрини права людини розглядаються як категорія, що поєднує природне і позитивне право, формуючи універсальні стандарти правового захисту особистості. У свою чергу, на практичному рівні реалізація механізмів захисту прав людини пов'язана із ефективністю внутрішньодержавної судової системи, незалежністю омбудсменських інституцій, дотриманням міжнародних зобов'язань та активністю громадянського суспільства.

Таким чином, захист прав людини є необхідною умовою для забезпечення гідності особи, сталого розвитку держави та збереження міжнародного миру. Його важливість не вичерпується лише юридичними аспектами, а охоплює широку сферу суспільного життя, де кожна людина має бути захищеною від свавілля, насильства та нерівності. Водночас, ефективність цього захисту залежить від синергії зусиль держави, міжнародної спільноти та самих громадян.

Конституція, яка визначає основи правового статусу громадян та систему органів державної влади впливає на формування державного публічного механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина через зміни до Конституції системи компетенцій та повноважень органів, посадових осіб що відповідають за практичний захист прав і свобод, наприклад, судової системи, омбудсмена, президента тощо. в рамках конституційної реформи відбувається спроба демократизації публічної влади за стандартами європейського права, сформувалась

ідея розширення правового статусу органів місцевого самоврядування. Це відбувається в рамках політико-правової доктрини – побудови правової держави та захисту прав людини. Сама конституційна реформа покликана вдосконалювати правову систему України в бік демократизації різних інституцій публічної влади та створення нових для можливості забезпечення існування ефективного механізму реалізації прав і свобод людини і громадянина.

## АНОТАЦІЯ

Актуальність дослідження з прав людини та сучасної конституційної реформи обумовлена необхідністю адаптації правових норм до сучасних викликів. Конституційна реформа, як процес, потребує постійного аналізу з точки зору забезпечення прав та свобод людини. Матеріал даного дослідження зазначив основні проблеми правового регулювання забезпечення прав і свобод людини і громадянина, особливості формування дійового механізму захисту прав людини через проведення конституційної реформи в Україні на сучасному етапі. Надані пропозиції вдосконалення формування ефективної системи публічної влади, як основного елементу практичної реалізації прав і свобод людини і громадянина. Це особливо важливо в контексті змін у суспільстві та розвитку міжнародного права, що впливають на конституційні процеси.

## ЛІТЕРАТУРА:

1. Лазарева М.Д. Стан забезпечення прав людини в Україні на сучасному етапі. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №1. С. 51-53.
2. Цілі сталого розвитку: резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй від 25 вересня 2015 року № 70/1. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/tsili-staloho-rozvytku>
3. Stefano Rodotà Il mondo nella rete. Quali i diritti, quali i vincoli, 2014. Editore Laterza. 136p.
4. D. Sadvovska. The right to be forgotten: establishment and development. *Вісник Львівського університету*. Серія юридична. 2022. Випуск 74. С. 68–78.
5. РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 року про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних). URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984\\_008-16#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-16#Text).
6. Комова М. В., Пелешин А. М. Концепти філософії інформації Лучано Флориді. *Вісник ХДАК*. Випуск 55. 2019. С.16-25.
7. Харитонов Р. Ф., Замостенчук А.О. Проблематика четвертого та п'ятого покоління прав людини. Європейські орієнтири розвитку

України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.– практ. конф. (м. Одеса, 19 травня 2023 р.) / за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса: Видавництво «Юридика», 2023. Т. 1. 790 с. С.370 -372.

8. Туряниця В.В. Гносеологія генезису та еволюції нових, четвертого і п'ятого, поколінь прав людини. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*, 2023. №10. С.53-58.

9. Конституція ЄС від 12 травня 2005 р. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=a0892e42-e089-4d45-814b-a5e8ec48bdef&title=KonstitutsiiaYes?friqesrzkfuocldx> (дата звернення: 15.06.2025 р.)

10. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 2.04.2025 р.)

11. Чукаєва В. Правова доктрина сучасної України та формування системи публічної влади. *Юридичний бюлетень* №30, 2023 с.19-26

12. Чукаєва В. Конституція як юридичний гарант забезпечення прав людини. *Права людини та публічне врядування: матеріали VIII Міжнародного правничого форуму*, м. Чернівці, 30 травня 2025 р. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2025. 456 с. С. 146-150.

13. Про Конституційний суд України: Закон України від 13 липня 2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.)

14. Чукаєва В.О. Зміни у системі публічної влади України на сучасному етапі та нормативно-правове забезпечення її ефективності. *Держава та регіони. Серія Право*. 2024. № 3. С.18-24

15. Чукаєва В.О. Європейський вимір та реформування національного законодавства України. *Євроінтеграційні процеси в Україні: історичні, культурні, політико-правові та психологічні аспекти*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 12–13 квітня 2023 р., м. Київ. – Львів – Торунь: Liha-Pres, 2023. 264 с. С.202-206

16. Ковриженко Д., Чебаненко О. Конституційна реформа: оцінки, проблеми, шляхи вирішення. <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2015/09/6.pdf>.

17. Ботанов О. Конституційне право в умовах глобалізації та міждержавної інтеграції: концептуальні проблеми теорії та практики. *Конституційна реформа в Україні: досвід країн Центральної та східної Європи*. Львів: Каменяр, 2019 С.17-21.

18. Про судоустрій та статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 р. №1402-VIII/. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 3.04.2025)

19. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1698-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.).

20. Про внесення змін до Кримінального процесуального Кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: Закон України від 08.12.2023 №3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text> (дата звернення 03.04.2025 р.).

21. Пунда О., Арзянцева Д. Проблеми децентралізації влади в Україні. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: державне управління. 2019. №2. DOI <https://doi.org/10.32453/governance.vi2.122>.

22. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/kr140333?an=9> (дата звернення: 15.06.2025 р.).

23. Про співробітництво територіальних громад: Закон України від 17 червня 2014 р. URL.: №1508-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1508-18#Text> (дата звернення 15.06.2025 р.).

24. Про добровільне об'єднання територіальних громад: Закон України від 5 лютого 2015 р. № 157-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-VIII#Text> (дата звернення 15.06.2025 р.).

#### **Information about the authors:**

##### **Mudryievska Liudmyla Mykhailivna,**

Candidate of Philosophical Sciences, Candidate of Law Sciences,  
Associate Professor,

Head of the Department of Theory of State and Law, Constitutional Law  
and Public Administration

Oles Honchar Dnipro National University  
13, Naukovy Lane, Building 9, Dnipro, 40050, Ukraine

##### **Chukaeva Veronika Oleksandrivna,**

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,  
Associate Professor of the Department of Theory of State and Law,

Constitutional Law and Public Administration  
Oles Honchar Dnipro National University  
13, Naukovy Lane, Building 9, Dnipro, 40050, Ukraine